Veaceslav **FILIMON**
lector universitar, doctorand,
Universitatea de Stat din Moldova

”ISTORIA ESTE UN COŞMAR DIN CARE ÎNCERC SĂ MĂ TREZESC”: PROZA LUI JAMES JOYCE ÎNTRE REVOLUȚIE ŞI PACIFISM

Studiul este dedicat elucidării conceptului de istorie în romanele lui James Joyce cu referință la teoria istoriei filosofului italian Giambattista Vico şi ideile sale despre cursul istoriei umane. Sunt prezentate etapele formularii ştiințifice a istoriei ca o analogie pentru eforturile lui James Joyce de a gasi o nouă artă a literaturii şi de a crea o nouă mitologie pentru cititorii secolului al XX-lea. Deasemenea sunt cercetate conexiunile dintre mitologie, artă, istorie şi literatură pentru a descoperi sensuri noi în textura romanului ”Ulise” de James Joyce.
Cuvinte-cheie: istorie, mitologie, fictiune, ”corsi e ricorsi”, ”ghoststory”, revoliție, pacifism, umanizare, istoricism.

The study is dedicated to the explanation of the concept of history in the works of James Joyce with reference to the historical theories of the Italian philosopher Giambattista Vico and his ideas about the course of human history. The study also presents the main stages of the scientifical formulation of history as an analogy for the eforts of James Joyce to find a new art of literature and to create a new mythology for the readers of the XXth century. The study also includes the research of the connections between mythology, art, history and literature in order to find new meanings in the texture of the novel ”Ulysses” by James Joyce.
Keywords: history, myhtology, fiction, ”corsi e ricorsi”, ”ghoststory”, revolution, pacifism, humanization, historicism.

James Joyce în romanul său caleidoscopic ”Ulise” a contrafăcut sensul uman al istoriei prin experimentele sale naratologice care au distrus noțiunea de timp istoric şi a încercat să reconstruiască o nouă dimensiune a timpului printr-un roman care încearcă să-l plaseze pe autor pe post de ”păstrător al istoriei naționale” prin distrugerea viziunilor istorice tradiționale.

Una din cele mai des folosite referințe la noțiunea istoriei din romanul său sunt cuvintele lui Stephen Dedalus în discuțiile sale cu domnul Deasey, directorul şcolii unde profesează, precum că ”istoria este un coşmar din care încerc să mă trezesc”[1, p. 34], cuvinte care dau meditațiilor ce vor urma un ton tranşant pentru tot repertoriul istoric al romanului, fie prin implicarea mitologiei, istoriei naționale sau chiar a narațiunii neliniare a textului. Conform criticului Darcy O'Brien, în ”Portret al artistului în tinerețe” Stephen ar putea să considere istoria ca un coşmar, însă nu avea o îndoială că el însuşi se putea deştepta dintr-un asemenea vis rău. Această desteptare ar fi urmat să se producă prin frumusețe, prin creație. Însă în ”Ulise” această încredere estetică s-a spulberat. Apăsat de povara conştiinței sale morale, care este însăşi povara apăsând conştiința lui Joyce, el n-a ajuns să descopere atitudinea sa definitivă față de lume, atitudine a cărei esența este comedia şi care se va exprima cu

intensitate prin Bloom şi împrejurările în care acesta este implicat în roman. [2, p. 74]

”Ulise” este un roman în care autorul a folosit din plin libertatea sa artistică prin jonglarea categoriilor istorice, mitologice, ficționale pentru a crea o noua narațiune care va reprezenta o ruptură radicală de la tot ce este tradițional în domeniul literaturii. Romanul devine o prescriere a istoriei irlandeze pentru a o salva, ca şi Odiseu care se întoarce în Ithaca pentru a aduce pacea, Joyce va trasa istoria Irlandei pentru o epocă modernă şi va ajuta concetățenii să o înțeleagă în termeni conceptuali.

Orice studiu despre conceptul de istorie în textele lui Joyce ne vor aduce la operele filosofului italian Giambattista Vico şi la teoriile sale despre ”corsi e ricorsi” sau ciclitatea istoriei umanității. Conform acestei teorii, omul creează lumea umană prin transformarea sa în fapte sociale. Astfel individul devine o creație a acestei lumi, sau în termeni alternativi, societatea este ”o carte în care se citeşte sufletul uman” [3, p. 141].Vico distinge trei etape ale istoriei umane: teocratică, aristocratică şi democratică, sau prin prisma artistică – cea divină, eroică şi umană. În finalul acestor etape va urma o fisură revoluționară (ricorsi), după care ciclul îşi va relua cursul [4, p. 141].

Conceptul lui Vico l-a impresionat profund pe Joyce care vedea încercarea de a găsi o formulare ştiințifică a istoriei ca o analogie pentru eforturile sale de a descoperi o nouă artă a literaturii. Asemenea lui Vico, James Joyce a devenit un revoluționar în lupta sa contra tradițiilor autoritare care păstrau narațiunile şi istoria ascunse sub sigilii, pentru a compune o contra-istorie, transformând mitologia, istoria şi narațiunea. Deşi pot părea contradictorii, istoria şi ficțiunea creează o relație unică în textura romanului ”Ulise” şi devin prezențe indispensabile în relatarea istoriei în general.

Ca profesor de istorie, Stephen Dedalus are o atitudine ironică față de ”marile istorii” pe care le predă elevilor săi, care nu vor sa audă interpretările pozitiviste ale faptelor istorice irelevante pentru viața lor, şi cer să le povestească o ”ghoststory”. În discuția sa cu directorul şcolii Stephen va denunța declarația domnului Deasey despre unica directie a istoriei ”Istoria întreagă merge spre o singură țintă, manifestarea Domnului” [1, p. 34]. Această interpretare a istoriei este inacceptabilă pentru Stephen deoarece scoate istoria din domeniul uman, domeniu în care a fost creată istoria.

Un alt fragment crucial în interpretarea conceptului de istorie în opera lui Joyce sunt discuțiile despre Shakespeare în capitolui *Scila şi Charibda*, în care genialitatea shakespeareană este explicată prin ataşamentul său la viața de zi cu zi a personajelor sale şi prin reactualizare continuă a prezentului prin figurile istorice ale lui Lear, Hamlet şi Iuliu Cezar.

Un alt aspect al discuțiilor despre istoria europeană în roman este cel al ”revoluțiilor necesare”. Stephen priveşte istoria ca o ”progresiune lipsită de sens al numelor, datelor, locurilor” şi înceacă să ”umanizeze” istoria, dar nu reuşeşte

deoarece este educat într-o paradigmă a conceptelor istorice fosilizate, rezultat al studiilor sale la şcoala şi colegiul iezuit din Dublin.

”Umanizarea istoriei” este produsă mai reuşit de Leopold Bloom, pentru care istoria este ” persecuțiile... toată istoria lumii e plină de ele. Perpetuării urii naționale între națiuni” [1, p. 316]. Coşmarul istoriei, din care Stephen încearcă să se trezească, pentru Bloom este doar un inventar al actiunilor umane, aceasta este viața adevărată, şi datoria umană este de a o umple cu actiunile iubirii ”Iubirea iubeşte să iubească iubirea” [1, p. 318]. Prin urmare istoria pentru aceste personaje reprezintă o reactualizare a conceptului lui Vico în care pacea şi revoluția sunt fapte ale vieții şi trebuie acceptate, inclusiv în manuale de istorie. Eforturile lui Bloom de a unifica aceste două moduri de a vedea istoria va produce o meta-istorie în care ficțiunea şi atitudinile subiective vor re-scrie istoria umanității pentru a demonstra nu doar ciclicitatea istoriei în general, dar şi ciclicitatea vieții unui individ.

Mitologia şi ficțiunea, într-o anumită masură, sunt necesare pentru a umplea golurile şi diferențele interpretării istoriei. Romanul ”Ulise” este o întruchipare textuală a acestei necesități şi a modului cum miticul, misticul şi ficționalul este necesar pentru a da sens istoriei într-un mod relevant vieții individului. Cel mai elocvent exemplu este forma romanului care este inpânzită cu referițe la poemele homerice. Aceste mitologii încadrează romanul şi crează un conținut foarte dens şi complex pentru a depăşi banalitatea unei zile plictisitoare de iunie.

Mitologiile pătrund foarte adânc în textul şi semnificațiile romanului şi reprezintă o legatură logică dintre Sfânta Treime şi Bloom cu Stephen, ”Ulise” şi ”Hamlet”, sau ”Ulise” şi ”Divina Comedie”, legaturi imposibile la nivel extratextual [5, p. 102]. Conexiunile dintre fapticitate şi ficțiune, istorie şi artă, ne ajută ca cititori să atingem un grad inalt al comprehensiunii textului joycean. Leopold Bloom este o actualizare a acestor conexiuni, pentru el istoria este brutală, chiar un coşmar, dar şi acest coşmar poate fi folosit şi răscumpărat cu scopul de a descoperi un sens pentru existența umană absurdă la prima vedere.

În operele lui James Joyce istoria evoluează în cicluri, este o miscare repetativă, o melodie a fluxurilor şi refluxurilor mereu schimbătoare. Dar cu fiecare val al refluxului istoria se reîntoarce cu diferențe pe care noi nu le înțelegem. Prin romanele sale Joyce a scos aceste diferențe la lumină şi a demonstrat că doar faptele istoriei nu pot conta fără narațiunile ei, deoarece ne înstrăinează de semnificațiile acestor fapte. Literatura este acea artă care face istoria să fie valabilă prin naratizarea ei, prin crearea unei meta-istorii şi o fuzionare poetică a faptelor şi ficțiunilor. În concluzie putem afirma că pentru a ne trezi din coşmarul istoriei, conform lui Stephen Dedalus, este necesar să acceptăm cosmarul istoriei şi să-l reactualizăm continuu printr-o narare repetitivă pentru a crea o metamorfoză artisitică a istoriei, cum este romanul ”Ulise”.

Referințe bibliografice:

1. Joyce, James, *Ulise*. Bucureşti: Univers, 2005.
2. O'Brien, Darcy, *The Conscience of James Joyce.* Princeton: Princeton University Press, 1968.
3. Ellman, Richard, *Ulysses on the Liffey*. New York: Oxford University Press, 1973.
4. Verere,Donald Phillip,*Vico and Joyce*. New York: State University of New York Press, 1987.
5. Cormack, Alistair, *Yeats and Joyce: Cyclical History and Reprobate Tradition*. Burlington, Vermont: AshgatePublishing Company, 2008.